

Etelä-Savon maaseudun kehittämissuunnitelma

Strategia ohjelmakaudelle 2014–2020

IHMISLÄHEINEN JA INNOSTAVA
ETELÄ-SAVON MAASEUTU ON
VUONNA 2020 LAADUKKAAN
SINIVIHREÄN TALOUDEN
ENNAKKOLUULOTON
EDELLÄKÄVIJÄ

Etelä-Savon ELY-keskus

1.10.2012

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Sisältö

1	Etelä-Savon maaseutu uuden ohjelmakauden kynnyksellä	1
1.1	Alueen kuvaus	1
1.2	Etelä-Savon SWOT	4
2	Kuluvan ohjelmakauden 2007–2013 tulokset ja alustava arviointi	6
2.1	Toimintalinjan 1 tulokset	6
2.2	Toimintalinjan 2 tulokset	7
2.3	Toimintalinjan 3 tulokset	8
2.4	Toimintalinjan 4 tulokset	9
3	Alueellinen strategia, painopisteet ja tavoitteet	10
3.1	Vahvistetaan maaseudun elinvoimaisuutta edistäviä rakenteita	11
3.1.1	Parannetaan maaseudun infrastruktuurin tasoa	11
3.1.2	Kehitetään palveluja asiakaslähtöisesti	12
3.1.3	Parannetaan maaseudun ympäristön tilaa	12
3.2	Parannetaan ihmisten hyvinvointia maaseudulla	12
3.2.1	Edistetään nuorten työllistymistä ja laadukasta arkea maaseudulla	12
3.2.2	Edistetään kylien vireyttä	13
3.2.3	Vahvistetaan vaikutusmahdollisuuksia	14
3.3	Kehitetään maaseudun elinkeinoja	14
3.3.1	Parannetaan yritysten kilpailukykyä	14
3.3.2	Lisätään luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä	15
3.3.3	Edistetään luomua ja paikallisuutta	16
4	Alustava näkemys maaseudun kehittämisohjelman yhteensovituksesta ja työnjaosta alueen eri toimijoiden ja ohjelmien kanssa	17
4.1	Etelä-Savoa koskevat kehittämisstrategiat ja rakennerahasto-ohjelmat	17
4.2	Kalatalousrahastosta rahoitetut ohjelmat	17
5	Alueellisen valmisteluprosessin kuvaus	18

1 Etelä-Savon maaseutu uuden ohjelmakauden kynnyksellä

1.1 Alueen kuvaus

Etelä-Savo rakentuu kolmen kaupungin – Mikkelin, Savonlinnan ja Pieksämäen – sekä 14 muun kunnan varaan. Vuoden 2013 alusta kuntien lukumäärä supistuu 14 kuntaan ja samalla alue laajenee etelään. Tässä kehittämissuunnitelmassa käytämme maaseudun määrittelynä kuluvan ohjelmakauden 2007–2013 maaseudun kolmijakoa ja niiden käsittämiä alueita. Tulevaisuuteen katsova strategiaosa tulee seuraamaan tulevan ohjelmakauden 2014–2020 maaseudun määrittelyä sen valmistuttua.

Maakunnan **väkiluku** oli vuoden 2012 alussa **153 783 henkilöä**. Vuoden 2013 alusta, kun Mikkelin, Ristiinan ja Suomenniemen kuntaliitos toteutuu, kasvaa maakunnan väkiluku noin 800 hengellä. Etelä-Savon väestö on vähentynyt viime vuosina noin tuhannen hengen vuosivauhdilla ja samalla vanhempien ikäluokkien osuus on kasvanut. Väestön väheneminen on kuitenkin hidastunut voimakkaasti vuoden 2007 jälkeen, mihin on vaikuttanut etenkin muuttotappion pienentyminen. Väestön ikääntymisen on arvioitu tarjoavan alueella tulevaisuudessa paljon uudenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia (ks. Nieminen 2012).

Taloudellinen **huoltosuhde** on Etelä-Savossa **1,58**, mikä on neljänneksi heikoin koko maassa. Huoltosuhdetta nostaa ikääntyvän väestön suuri osuus sekä työttömyys, joka on pysytellyt muuta maata korkeammalla tasolla. Huoltosuhteen pitkän aikavälin kehitys on kuitenkin aina 1990-luvun lamavuosien jälkeen ollut vuotta 2009 lukuun ottamatta laskeva, mihin on vaikuttanut työllisyyden parantuminen sekä työurien pidentyminen. Ikääntyminen on taustalla myös siinä, että Etelä-Savon **sairastavuusindeksi** on **maan toiseksi korkein** heti Kainuun jälkeen. Nämä tekijät huomioiden onkin perusteltua, että väestön hyvinvointi kulkee keskeisenä painopisteenä Etelä-Savon kehittämistä koskeissa ohjelmissa, kuten myös tässä maaseudun kehittämissuunnitelmassa.

Etelä-Savo on **yhdyskuntarakenteeltaan hajautunut** ja taajamien ulkopuolella asuu suhteessa enemmän väkeä kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2010 noin 62 % alueen väestöstä asui kaupungeissa. Harvaan asutulla maaseudulla asui 27 %, ydinmaaseudulla 7 % ja kaupunkien läheisellä maaseudulla 4 %. Alueen asutus on harvaa ja asukastiheys on noin 11,1 asukasta/maakm², mutta **asutus on kuitenkin tasaisesti läpi alueen sijoittunutta**. Etelä-Savon taajama-aste on 69,5 %, mikä on Manner-Suomen alhaisin. Harvan asutuksen myötä Etelä-Savossa on melko paljon alueita, joista matka-aikaa lähimpään palveluita tarjoavaan keskukseen kertyy yli puoli tuntia; maakunnan laajat vesistöt lisäävät välimatkoja ja hidastavat liikennettä, kun niitä joudutaan kiertämään. Mikkelin ja Juuan välinen Viitostien osuus on liikennemääränsä nähden kapea ja huonokuntoinen.

Erityisesti Mikkelin ja sen naapurikuntien sekä Savonlinnan ja sen naapurikuntien **välinen työssäkäynti on hyvin vilkasta**. Tämän lisäksi työssä käydään paljon myös maakuntarajan ylittäen Joroisten ja Varkauden välillä.

Etelä-Savossa on **vapaa-ajan asukkaita toiseksi eniten koko maassa** heti Varsinais-Suomen jälkeen. Vuonna 2011 kesämökkejä oli noin 46 370 kappaletta, joista 58 % oli maakunnan ulkopuolella asuvien omistuksessa. Lisäksi mökin omistaviin ruokakuntiin on arvioitu kuuluvan yli 100 000 henkilöä (Rantanen ym. 2009). Kesäaikaan useissa kunnissa väkimäärä kasvaa moninkertaiseksi. Koko maakunnan väkimäärä kasvoi vuonna 2012 kesäasukkaiden vuoksi yli 56 000 henkilöllä. Uudisrakentamisen vauhti on ollut noin 400 vapaa-ajan asuntoa vuodessa.

Etelä-Savossa oli vuonna 2010 yhteensä **58 472 työpaikkaa**. Eniten eli yhteensä 33 % työpaikoista oli julkisen hallinnon, koulutuksen sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden toimialoilla. Alkutuo-

tanto työllisti alueella maan keskimäärää enemmän, noin 9 %. *Työttömiä* oli vuoden 2012 kesäkuussa *7 570* henkilöä eli 10,7 % työvoimasta.

Etelä-Savossa oli vuonna 2011 yhteensä noin *3 000 maatilaa*. Peltoalaltaan eteläsavolaiset tilat ovat maan pienimpiä (keskimäärin 25,6 ha/tila), mutta jos mukaan lasketaan myös metsä- ja muu pinta-ala, tilojen koko hieman on maan keskimäärää suurempi (noin 102 ha). Taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltuna alueen tärkein maatalouden tuotantosuunta on maidontuotanto, jossa tehtiin vuonna 2011 myös suurimmat investoinnit. Maidontuotannosta tulee noin 60 % koko Etelä-Savon maatalouden (brutto)myyntituloista. *Monialaisten tilojen osuus* oli vuonna 2010 noin *37 %*, mikä on neljänneksi eniten koko maassa.

Maatalouden rakennemuutos tulee jatkumaan ja TNS Gallupin ennusteen mukaan lähes neljännes eteläsavolaisista maataloista lopettaa vuoteen 2020 mennessä (Maatilojen kehitysnäkymät). Tämä ei tarkoita kuitenkaan yhtä voimakasta supistumista tuotantomäärissä, sillä tilakoon kasvu ja tuotannon tehostuminen kompensoivat kokonaistilannetta. Maidontuotantotiloista ja muista nautakarjatilasta tuotantoa ennustetaan jatkavan noin puolet, mutta sikatiloista vain neljänneksen. Kasvituotannon osalta ennuste ulottuu vuoteen 2016 asti. Vilja-ala lisääntyisi Etelä-Savossa 17 % ja öljykasvien ala 30 %, kun taas nurmiala vähenisi 4 % ja kesantoala 14 %.

Etelä-Savo on *vahvaa luomuviljelyn, -tutkimuksen ja -osaamisen aluetta*. Maakunnan peltoista luonnonmukaisessa tuotannossa oli vuonna 2011 siirtymävaiheen peltoala mukaan lukien 10,6 % (vrt. koko maa 8,8 %). Syksyllä 2012 Etelä-Savon luomuala oli noussut jo noin 9 000 hehtaariin eli 12,3 prosenttiin alueen peltopinta-alasta (Evira 1.9.2012). Mikkeliin suunnitteilla olevan Luomuinstituutin tavoitellaan edistävän Etelä-Savon kehittymistä ”luomumaakunnaksi” ja sitä, että luonnonmukainen maa- ja elintarviketalous sekä luomuruokaketjun yritystoiminta tulisivat jatkossa olemaan maakunnan merkittäviä elinkeinoaloja ja tarjoaisivat näin työtä ja toimeentuloa maaseudulle. Etelä-Savo on näin ollen yksi keskeisiä edelläkävijöitä tavoiteltaessa maa- ja metsätalousministeriön asettamaa tavoitetta, jonka mukaan 20 % koko maan maataloustuotannosta olisi vuonna 2020 luomussa.

Etelä-Savossa oli vuonna 2010 *metsämaata* yhteensä *1,81 miljoonaa hehtaaria*. Yksityisessä omistuksessa metsistä on noin 77 %. Etelä-Savon kuten koko Itä-Suomen metsien omistajakunta on ikääntynyt ja suurimmaksi omistajaryhmäksi ovat nousseet eläkeläiset, joiden osuus Etelä-Savossa on 50 %. Metsänomistajien ikääntyminen ilmenee puunmyyntikäyttäytymisessä ja sen on todettu olevan tulevina vuosina haaste alueellisen metsäohjelman (AMO 2012) mukaisten hakkuu- ja hoitotavoitteiden saavuttamiselle. Ikääntymisen myötä metsäomaisuus siirtyy vähitellen suurilta ikäluokilta heidän jälkipolvilleen, jolloin myös yhä useampi metsänomistaja asuu metsämaan sijaintikunnan ulkopuolella. Nykyisin tämän ryhmän osuus on 40 % metsänomistajista. Omistusrakenteen ja puunmyyntikäyttäytymisen muutosten lisäksi suunnitteilla olevat muutokset metsälainsäädäntöön sekä laajemmat toimintaympäristön muutokset – kuten biotalouteen siirtyminen, markkinoiden kansainvälistyminen, energian hinnan nousu ja ilmastonmuutoksen huomioon ottaminen – tulevat aiheuttamaan lähivuosina sellaisia muutoksia koko metsäsektorille, joihin tarvitaan mittavia uudenlaisia ratkaisuja.

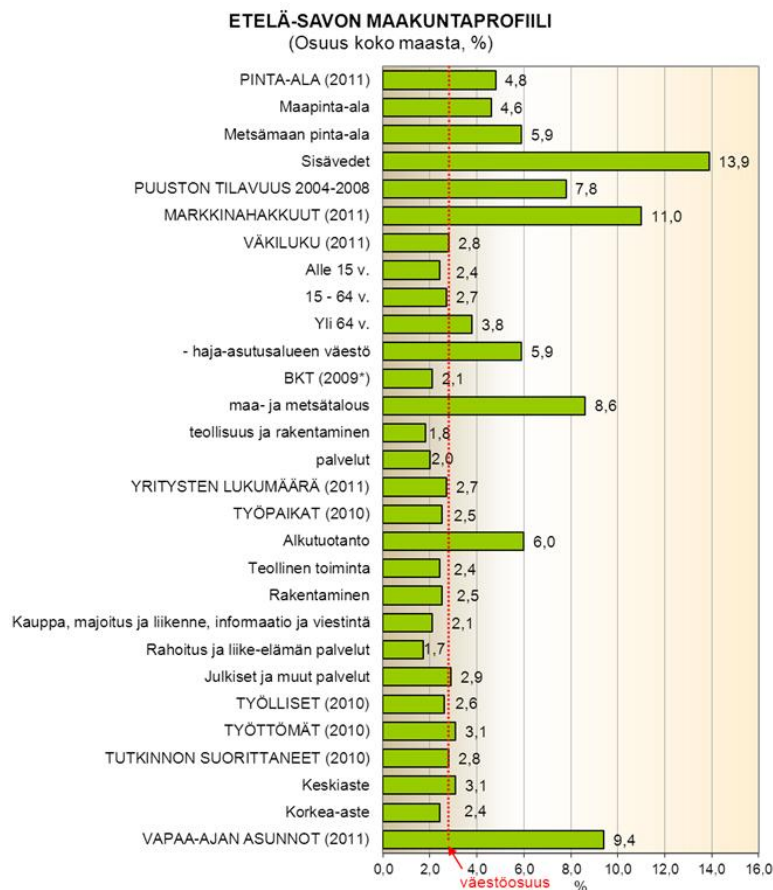
Metsäalan tuotantorakenteeseen liittyvät riskit ovat alkaneet realisoitua ja Etelä-Savoon se on vaikuttanut Itä-Suomen teollisuuden kapasiteetin sekä Varkauden paperitehtaiden toiminnan supistumisen kautta. Itä-Suomessa tapahtuneiden supistusten vuoksi sekä osittain myös tuontipuun seurauksena Etelä-Savossa jää hyödyntämättä paljon pieniläpimittaista puuta, millä voi olla seurannaisvaikutuksia tulevaisuudessa järeän puun kehitykseen. Kestävän kehityksen mukaisella pieniläpimittaisen puun käytön lisäämisellä voidaan vaikuttaa edistävästi myös maakunnan puunjalostusteollisuuden kehittymiseen sekä ennen kaikkea lähienergian käytön lisäämiseen, kuten pienlämpölaitokset. Kansallisessa ja Etelä-Savon metsäohjelmassa uusiutumisen haasteisiin vasta-

taan mm. tavoittelemalla metsiin perustuvan liiketoiminnan monipuolistamista. Metsäohjelma määrittää alueen metsäsektorin kehittämislínjan vuoteen 2015 saakka (ks. AMO 2012).

Etelä-Savossa on kehitetty määrätietoisesti materiaali- ja ympäristöteknologiaa, palveluinnovaatioita ja palveluliiketoimintaa sekä käytäntö- ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoimintaa (ks. Etelä-Savon innovaatiostrategia 2010–2015). Alueen keskeisinä vahvuuksina ovat paitsi *runsaat metsäluonnonvarat* myös niiden ympärillä jo olemassa olevat *tutkimus-, kehitys- ja innovaatio-toimintarakenteet (TKI)*, näiden verkostot ja siten vahva osaaminen mm. bioenergiassa (ks. esim. Bioenergia-alan liiketoiminnan kehittämisohjelma), materiaali- ja ympäristöteknologiassa ja kuituosaamisessa. Maakunnassa on myös *biotalouden ja teknologia-alan kärkiyrityksiä*, joissa TKI-työn tuloksia viedään yrityskenttään. Alueen laajaa osaamisperustaa tulee hyödyntää myös maaseudun kehittämissuunnitelman toimeenpanossa ohjelmakaudella 2014–2020 tavoitteina edistää liiketoimintamallien syntyä maaseudulle sekä parantaa maaseudun yritysten kilpailukykyä.

Etelä-Savon *pinta-alasta neljännes on vettä* ja veden laatu on pääosin joko hyvää taikka erinomaista. Alueen kalavarat etenkin vahvoine muikkukantoineen ovat erinomaiset ja osaltaan tämän vuoksi myös elinkeinokalatalouden toimintaedellytykset ovat alueella hyvät. Ammattikalastajien lisäksi Etelä-Savossa kalastaa vuosittain noin 200 000 vapaa-ajan kalastajaa. Etelä-Savon ELY-keskuksen erityistehtävänä on saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovitus, jossa on onnistuttu hyvin.

Järviluonnon ja maaseutumaisen rakenteensa ansiosta *Etelä-Savo on Suomen merkittävimmät maaseutumatkailumaakuntia*. Vuonna 2011 maakuntaan saapui noin 370 000 matkailijaa ja yöpymisten lukumäärä oli lähes 700 000. Ulkomaalaisia matkailijoita saapui eniten Venäjältä, Saksasta ja Virossa. Venäläisten matkailijoiden osuus oli yli 66 %.

Kuvassa 1 on havainnollistettu keskeisten tunnuslukujen avulla Etelä-Savon maakunnan aluetta suhteessa koko maahan.

Kuva 1. Etelä-Savon maakunnan tunnuslukuja suhteessa koko maahan.

1.2 Etelä-Savon SWOT

Seuraaviin taulukoihin (kuvat 2 ja 3) on koottu maaseudun kehitykseen vahvuuksina, mahdollisuuksina, heikkouksina ja uhkina vaikuttavia tekijöitä, jotka kumpuavat alueen sisäisestä ja ulkoisesta toimintaympäristöstä.

Kuva 2. Etelä-Savon maaseudun vahvuudet ja mahdollisuudet.

Vahvuudet	Mahdollisuudet
Toiminta- ja elinympäristö - Asumisen ja yrittämisen turvallisuus sekä väljyys - Kaupunkien läheisen maaseudun houkuttelevuus asuinpaikkana - Etelä-Savon sijainti suhteessa Venäjään ja Pietarin alueeseen sekä monipuolinen verkottuminen alueen toimijoiden kanssa - Etelä-Savossa vapaa-ajan asutusta toiseksi eniten koko maassa ja mökin omistaviin ruokakuntiin arvioidaan kuuluvan yhteensä 100 000 henkilöä. Vapaa-ajan asuntojen ja -asukkaiden määrä kasvaa vuosittain.	Toiminta- ja elinympäristö - Mikäli kyläkeskusten palvelurakenne ohenee, voi kuntakeskuksilla olla mahdollisuudet toimia jatkossa niiden palveluita korvaavina. - Kyläkoulujen pienten opetusryhmäkokojen hyödyntäminen vetovoimatekijänä - Aktiiviset eläkeläisten omaama tietotaidon hyödyntäminen ja mahdollisuudet toimia kolmannen sektorin toimijoina - Väestön ikääntyminen luo kysyntää esimerkiksi hoivapalveluille. - Vapaa-ajan asukkaiden palveluiden käytön odotetaan kasvavan. - Etelä-Savon tunnettavuuden lisääminen ja vahvistaminen vähäpäästöisenä maakuntana
Osaaminen - Matkailu ja kulttuuriosaaminen - Luonnonmukaiseen tuotantoon liittyvä osaaminen - Bioenergiaosaaminen ja materiaalitekniologia - Ympäristöteknologia- ja kuituosaaminen - Nanoteknologiaklusteriin liittyvä osaaminen - Yrteihin liittyvä osaaminen - Koulutus-, tutkimus- ja osaamiskeskittymät	Osaaminen - Alueen nostaminen tunnetuksi metsäenergiaosaamisen keskittymäksi - Korkeatasoisen osaamisen infrastruktuuriin vahvistaminen - Yrttialan tutkimus- ja kehittämistulosten hyödyntämistä alueen elinkeinoelämässä ei ole vielä pystytty hyödyntämään riittävästi.
Metsäsektori - Runsas metsäluonnonvarat ja metsän kasvu vahvaa - Vahvaa metsäteollisuuden raaka-aine- ja puuteollisuusaluetta - Etelä-Savossa tuotetaan ja käytetään suhteellisesti muuta maata enemmän uusiutuviin energialähteisiin perustuvaa energiaa (etenkin puu). - Metsänomistajat Etelä-Savossa aktiivisimpia puunmyyjiä, saaneet eniten koulutusta ja voimassa olevien metsäsuunnitelmien osuus on maan suurin. - Itä-Suomi nykyisin johtava metsäteknologian keskittymä maailmassa. Koulutus tulee olemaan jatkossa enemmän vientituote ja palvelumuoto.	Metsäsektori - Kehittämisaalueita: energiapuun toimitusketju, puuterminaalien liiketoimintakonseptit, lämpöyrittäminen, energiapuun jalostusasteen nostaminen ja metsän uudistamisen kokonaispalvelut - Etelä-Savon tulisi päästä osalliseksi bioenergia-alan globaalista kasvusta, jolloin myös mahdollista moninkertaistaa alan yritysten liiketoiminta. Samoin tulisi saada alueelle uusia kasvuyrityksiä niin tuotanto- kuin teknologiasektorille. - Metsätalouden muutosten seurauksena odotetaan kysynnän kasvua etenkin nykyistä pienemmälle kalustolle hakkuissa ja lähikuljetuksissa. Tämä tarjoaa mahdollisuuksia laitevalmistukseen ja uusille korjuuyrittäjille Etelä-Savossa. - Metsähakkeen korjuupotentiaali suhteessa ennakoituihin käyttöön on maan suurin. Etelä-Savossa on mahdollisuus metsähakkeen käytön nelinkertaistamiseen. - Lähivirkistysalueiden käytön kasvu sekä kiinnostus metsien monikäyttöön
Maatalous - Etelä-Savossa on hyvät olosuhteet luomuviljelyyn, luomuraaka-aineiden jalostustoimintaa, näitä tukevaa tutkimus-, koulutus- ja kehitystoimintaa sekä kokeneita luomuviljelijöitä. - Kiinnostus lähi- ja luomuruokaan on kasvussa. - Etelä-Savo soveltuu hyvin nurmirehun tuotantoon perustuvaan nautakarjatalouteen sekä erikoiskasvien tuotantoon, joissa on vahvaa osaamista maakunnassa. - Etelä-Savon vaihteleva topografia lieventää sään ääri-ilmiöiden vaikutuksia.	Maatalous - Luomu- ja lähiruuan menekin lisääntymisen odotetaan vauhdittavan alkutuotannon tarjontaa tulevaisuudessa. - Luomu- ja lähiruuan jakelu- ja myyntiketjun kehittäminen - Maatilojen rakenteen ja tuottavuuden uudistaminen
Järviluonto ja kalastus - Monipuoliset ja maan laajimmat puhtaan veden järvi-alueet - Runsas ja monipuolinen kala- ja rapukanta - Vahvat muikkukannat - Sisävesien petokalat ovat ympäristömyrkkien puolesta puhtaita - Vahva ammattikalastus - Suhteellisen vähän vesiluongtoa rasittavaa toimintaa, esimerkiksi teollisuutta - Saavutettu tasapaino norpan suojelun ja kalastuksen kesken	Järviluonto ja kalastus - Vesistöjen ja kalakantojen aiempaa parempi hyödyntäminen parantamalla elinkeinokalatalouden ja kalastusmatkailuyritysten mahdollisuuksia. - Järviluonnon hyödyntäminen matkailussa - Uuden vesiviljelytekniikan hyödyntäminen - Yhteistyö elintarvike-, matkailu- ja hyvinvointialojen välillä sekä kansainvälistyminen - Kotimaisen kalan arvostuksen nousu ja potentiaaliset markkinat
Matkailu Alueella on olemassa vahvoja matkailukeskittymiä, jotka muodostuvat verkottuneista palveluista ja yrityksistä.	Matkailu - Etenkin venäläiset ja aasialaiset asiakkaat sekä maakunnan lentokentät kansainvälisen matkailun kehittämisessä - Laajojen vesistöjen ja niiden monipuolisten kulkuväylien hyödyntämispotentiaali - Maaseutuympäristö kulttuurikohteena ja maisemaelämyksenä - Luonto- ja kultturiympäristömatkailun tuotteistaminen - Luontoa ja maaseutuympäristön rauhallisuutta hyödyntävä liiketoiminta ja siihen liittyvän hinnoittelun onnistuminen.

Kuva 3. Etelä-Savon maaseudun heikkoudet ja uhat.

Heikkoudet	Uhat
Toiminta- ja elinympäristö - Tiestön heikko kunto ja heikot tietoliikenneyhteydet - Sähkönjakelun toimintahäiriöt - Palvelujen heikentyminen ja keskittyminen kaupunkeihin - Väestön ikääntymisen seurauksena esim. huoltosuhteen heikkeneminen ja palvelutarpeen kasvu, mikä kiristää kuntien taloustilannetta. - Elinkeinorakenteen heikkoudet: liiketoimintaosaaminen, yksipuolisuus, jalostusteollisuuden vähäisyys sekä yrittäjien ikääntyminen. Yhteistyön ja verkostoitumisen puute sekä alue- että yritystasolla. - Puutteet yritysten perustamista ja kasvua tukevassa ilmapiirissä.	Toiminta- ja elinympäristö - Etäisyyksien kasvaminen palveluihin jatkuu - Passiiviset ja negatiiviset asenteet, jotka haittaavat innovaatioiden ja yritysten syntymistä. - Taajamien taantumisen seurauksena on haasteellista, kuinka ne säilyisivät viihtyisinä ja palveluiltaan monipuolisena. - Ilmastonmuutoksen seurauksena tuholaiten lisääntyminen, säiden ääri-ilmiöt ja turvemaiden puunkorjuun hankaloituminen routa-ajan lyhentymisen vuoksi - Yhteiskunnan palveluiden supistuminen on uhka kaikille ikäryhmille.
Osaaminen ja työvoima - Maatilatalouden työvoimatarve ja koulutuksen mitoitus eivät kohtaa. - Vähenevä ja ikääntyvä väestö sekä nuorisokato lisäävät osaamis- ja työvoimavajetta. - Työttömyys ja syrjäytymisriski on merkittävä. - Sukupolven- ja omistajanvaihdosten viivästyminen tai toteutumattomuus	Osaaminen ja työvoima - Työpaikkojen vähenemisen seurauksina työttömyys, syrjäytyminen ja sosiaalisten ongelmien lisääntyminen. - Osaamisinstituutioiden tai -infran rapautuminen - Eläköitymisen myötä hiljaista tietoa ei saada siirrettyä
Metsäsektori - Hakatusta puusta noin 3/4 menee jalostamattomana maakunnan ulkopuolelle. - Metsäenergiakentän hajanaisuus ja tukirippuvuus vaikeuttavat kehittämistä. - Metsänomistajien ikääntyminen on haaste metsäohjelman hakkuu- ja hoitotavoitteiden saavuttamiselle.	Metsäsektori - Metsäenergian käytön kasvun seurauksena mahdollinen pula työvoimasta ja konekalustosta. - Varkauden tehtaiden toiminnan supistumisen seurauksena työpaikkojen menetykset ja puun kysynnän heikkeneminen. - Metsäteollisuuden toimintojen painopisteen siirtyminen ulkomaille aiheuttaa myös laajemmin mittavia haasteita alueen metsäsektorille.
Maatalous - Tuottajien ikärakenne ja jatkajien puute - Kannattavuuden heikentyminen joillakin tuotantosunnilla - Pieni tilakoko, tilusrakenne, peltoalan riittämättömyys ja lohkojen hajanaisuus - Logistiikkaketjut pitkiä, asiakkaat ”hajallaan” alueella - Etelä-Savon oman jalostustoiminnan vähäisyys ja alhainen jalostusarvo suhteessa raaka-ainepotentiaaliin	Maatalous - Taloudellisen kilpailun ja toimintaympäristön kiristyminen ja siitä johtuva maaseutuyritysten kannattavuuden aleneminen sekä työssä jaksamisen ongelmien lisääntyminen - Maatilojen määrä tulee vähemmän 24 % vuoteen 2020 mennessä. - Maatalouden rakennemuutoksen kiihtyminen ja sen myötä kysymys maaseudun kulttuuriympäristön säilymisestä - Kasvitaudit ja tuholaiset - Näennäisviljelyn mahdollistavan tukipolitiikan jatkuminen
Järviluonto ja kalastus - Kalatalouden yritystoiminnan yhteistyön puute - Hajanainen ja pirstaloitunut vesialueiden omistus ja sen aiheuttamat ongelmat lupajärjestelyissä - Uhanalaisten kalalajien perinnöllisen monimuotoisuuden väheneminen - Ammattikalastuslupien saannin vaikeus	Järviluonto ja kalastus - Ilmaston lämpeneminen ja sen myötä kalatautien mahdollinen lisääntyminen. - Rantojen ja järviluonnon monipuolisen biodiversiteetin ja hyvän tilan vaarantuminen. - Kalastajien ikääntyminen - Ammattikalastuslupien saannin vaikeus - Kalastuksen rajoitukset norppa-alueilla - Lyhyen ja pitkän aikavälin kausivaihtelut (myös kalakannoissa) ja suhdannevaihtelut

Etelä-Savon maaseudun luontaiset vahvuudet ja mahdollisuudet maaseudun kehittämiseen ovat kauttaaltaan merkittävämmät kuin heikkoudet ja uhat. Heikkouksien ja uhkien kääntäminen vahvuuksiksi ja mahdollisuuksiksi edellyttää kuitenkin alueen asukkailta ja yhteisöiltä aktiivista ja avointa yhteistoimintaa. Ilmastonmuutoksen mahdollinen nopeutuminen voi aiheuttaa suunnittelukaudella sellaisia muutoksia, joihin aluetason strategioissa ei voida varautua. Alueen monimuotoisuus, runsaat luonnonvarat ja väestön monipuolinen osaamisen ovat kuitenkin merkittäviä vahvuuksia myös ilmastonmuutoksen mukanaan tuomien ongelmien ratkaisemiseen ja uhkien torjumiseen.

2 Kuluhan ohjelmakauden 2007–2013 tulokset ja alustava arviointi

Etelä-Savon maaseudun kehittämissuunnitelmassa vuosille 2007–2013 on painopisteinä perusmaatalous, puutarhatalous, metsätalous, matkailu, maaseudun pienyritystoiminta sekä kylien elinvoimaisuus ja elinympäristö (ks. Etelä-Savon maaseudun kehittämissuunnitelma 2007–2013).

2.1 Toimintalinjan 1 tulokset

Toimintalinjan 1 toimenpiteet painottuvat maa- ja puutarhatalouden sekä metsätalouden kannattavuuden ja kilpailukyvyyn kehittämiseen. Osaamista ja elintarvikkeiden laatua parantavien toimenpiteiden lisäksi linjaan sisältyvät maatalouden investoinnit, nuorten viljelijöiden tuki, elintarvikkeiden ensiasteen jalostuksen yritystuet sekä pienimuotoisen ensiasteen puunjalostuksen yritystuet.

Vuosina 2007–2012 syyskuuhun mennessä ammatillista koulutusta ja tiedotusta koskevia yrityskohtaisia hankkeita on ollut yhteensä 38 kpl, maa- ja metsätaloustuotteiden jalostukseen ja markkinointiin liittyviä kehittämishankkeita 28 kpl sekä maatalouden ja elintarvikealan yhteistyöhön ja metsätalouden uusien tuotteiden, menetelmien ja tekniikoiden kehittämiseen 4 kpl. Toimintalinjalla 1 on käytetty kehittämishankkeisiin yhteensä 6,2 milj. euroa ja yrityskohtaisiin tukiiin 2,1 milj. euroa.

Lisäksi toimintalinjalta 1 on osallistuttu neljään alueiden väliseen hankkeeseen, jotka liittyvät maidontuotantoon, lammastalouteen, ympäristön hoitoon ravinnehävikkien selvittämisen muodossa, sekä luomu- ja ip-kasvituotannon kehittämiseen. Etelä-Savon osuus 1-linjan alueiden välisissä hankkeissa on yhteensä yli 1,5 milj. euroa.

Ohjelmakauden 2007–2013 tavoitteenasettelussa panostettiin Etelä-Savossa etenkin siihen, että maaseudun kehittämissuunnitelman painopisteiden mukaiset vahvat toimialat ja niissä oleva osaaminen kehittyisivät. Toimintalinjan 1 toimenpiteiden kautta on tavoiteltu liiketoiminnan osaamisen ja ympäristötietoisuuden lisäämistä. Tähän liittyen on erityisesti panostettu luonnonmukaiseen tuotantoon liittyvän osaamisen vahvistamiseen sekä siihen perustuvan liiketoiminnan lisäämiseen. Puutarhataloudessa hankkeilla on pyritty lähinnä jalostusasteen nostamiseen. Myös metsätaloudessa jalostusasteen nostaminen on ollut metsien hoidon ja sukupolvenvaihdojen edistämisen ohella ensisijaisia tavoitteita. Bioenergian osalta on onnistuttu lisäämään etenkin puupohjaisen uusiutuvan energian käyttöä.

Toimintalinjalla 1 toteutetuissa yrityshankkeissa on tuettu luomuvihannesten, marjojen ja yrttien jalostusta. Yrityshankkeita on ollut puutarhapuolella kokonaisuudessaan yllättävän paljon. Hankkeilla on edistetty myös luomumaidon jalostusta ja lihan jatkojalostukseen on kohdentunut merkittäviä investointeja. Liiketoimintaosaamista koskevia koulutushankkeita on toteutettu laajalaisesti maatalouden eri tuotantosuunnilla. Rakennekehitykseen liittyvissä hankkeissa on tuettu yritystoimintojen hallittua kasvua, edistetty kasvinviljely- ja kotieläintilojen välistä yhteistyötä sekä samalla lisätty myös bioenergian käyttöä.

Maatalouden investoinnit ovat Etelä-Savossa kohdistuneet pääosin maidontuotantoon ja naudanlihan tuotantoon, joissa laajennusinvestoinnit näyttäisivät jatkuvan myös ohjelmakauden loppupuolella. Maatalouden investointitukea hakeneiden lukumäärä vuotta kohden on vähentynyt ohjelmakauden aikana, mutta rahoituskohteet ovat aiempaa suurempia. Nautakarjatalouden EU-osarahoitteisia investointeja päästiin tekemään vasta vuodesta 2009 alkaen, josta lähtien niitä on ollut 2012 heinäkuun loppuun mennessä yhteensä 71 kpl ja niihin on käytetty avustusta 5,5 milj.

euroa. Maidontuotannossa laajennusinvestoinnit tähtäävät yleensä yli 50 lehmän karjakokoon, mutta naudanlihan tuotannossa suurin osa investoinneista on edelleen suhteellisen pieniä. Naudanlihan tuottajahintojen kehitys ei ole innostanut investoimaan, mutta tästä huolimatta suurimmilla tiloilla on yletty parempaan kannattavuuteen. Alueen suurimpien puutarhayritysten investoinnit ovat ajoittuneet ohjelman alkuvuosiin. Yhteensä puutarha-alalle on tehty 13 myönteistä investointitukipäätöstä ja käytetty EU:n osarahoitteista avustusta 1,5 milj. euroa. Yhteensä EU:n osarahoitteista tukea on käytetty edellä mainittuihin investointeihin 6,9 milj. euroa. Lisäksi näihin investointeihin liittyi yhteensä yli 16,4 milj. euroa korkotukilainaa.

Nuoren viljelijöiden aloitustukipäätöksien määrä on ollut vuosina 2008–2012 yhteensä 70 kpl, eli noin 16 päätöstä vuodessa. Niihin on käytetty EU:n osarahoitteista avustusta 2,3 milj. euroa. Avustusten lisäksi nuorenviljelijän aloitustuen yhteydessä on myönnetty korkotukea noin 6,8 miljoonan euron lainamäärälle. Nuorten viljelijöiden aloitustuet ovat vähentyneet ohjelmakauden alkuvuosista. Vähennyksessä osasyynä on alueen pieni tilakoko, jolloin varsinkaan kasvituotannon tiloilla ei yllä investointitukijärjestelmän alimpiin tulorajoihin.

2.2 Toimintalinjan 2 tulokset

Toimintalinjan 2 toimenpiteillä tavoitellaan ympäristön ja maaseudun tilan parantamista. Sillä pyritään varmistamaan ympäristön kannalta kestävän maatalouden jatkuminen Suomessa. Toimintalinja 2 sisältää luonnonhaittakorvauksen, ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteet, ympäristötuen erityistuet, eläinten hyvinvointituen sekä ei-tuotannolliset investoinnit.

Lähes kaikilla viljelijöillä on luonnonhaittakorvausta ja ympäristötuen perustoimenpiteitä koskevat sitoumukset kuluvalle ohjelmakaudella. Vuonna 2011 LFA-situmus oli Etelä-Savossa noin 93 prosentilla maatiloista. Vastaavasti ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteisiin sitoutuneiden tilojen osuus oli 91,3 % ja noin 96 % peltoalasta. Viisivuotisia ympäristötuen erityistukisopimushakemuksia on saapunut syyskuuhun 2012 mennessä Etelä-Savossa yhteensä 1 367 kappaletta ja vuonna 2011 sopimuksia oli voimassa 830 viljelijän kanssa. Sopimuskorvauksia maksettiin näiden viljelijöiden osalta 2,5 miljoonaa euroa. Sopimustyypeistä suosituimpia ovat olleet perinnebiotooppien hoito (196 sopimusta), luonnonmukainen tuotanto (195 sopimusta) ja luonnon ja maiseman monimuotoisuuden edistäminen (133 sopimusta).

Ei-tuotannollisten investointitukeen on tullut ohjelmakaudella yhteensä 65 hakemusta. Näistä puolet on kohdistunut kosteikkojen perustamiseen ja puolet perinnebiotooppien alkuraivaukseen. Eläinten hyvinvointitukeen oli vuonna 2011 sitoutunut 277 maatilaa.

Toimintalinjaa 2 koskevana johtopäätöksinä voidaan todeta, että ympäristötuen perus- ja lisätoimenpidesitoumusten osalta aiemmalta ohjelmakaudelta käytössä ollut perusrakenne on mahdollistanut mm. laajan sitoutumistason ympäristötukeen. Tämä laaja sitoutuneisuus tulee olla lähtökohtana myös uudelle ohjelmakaudelle. Ympäristötoimenpiteiden vaikuttavuuden lisäämiseksi käytössä olevien toimenpiteiden tulee olla viljelijöiden kannalta selkeitä ja mielekkäitä toteuttaa. Lisäksi toimenpiteiden joustavuutta tulee lisätä. Hallinnon työtaakkaa ovat lisänneet ohjelmakaudella mm. tukikelvottomien peltöjen saantia tukikelpoisiksi koskevat säännökset ja menettelyt. Uudella ohjelmakaudella tulisi kiinnittää lisähuomiota hallinnon yksinkertaistamiseen.

Ympäristötuen erityistukien osalta luomuviljelyn suosio on vahvistunut ohjelmakauden lähestyessä loppuaan. Keskimäärin luomupeltoala (luomu + siirtymävaihe) on lisääntynyt vuosien 2009 ja 2011 välillä noin 10 prosentilla, mutta vuoden 2012 ennakkotiedon mukaan luomuala nousee noin 16 prosentilla edellisvuoden alaan verrattuna. Näin ollen luomualan osuus Etelä-Savossa nousee 12,3 %:iin alueen peltoalasta. Perinnebiotooppien hoitoa koskevat sopimustyyppit ovat ol-

leet Etelä-Savon maidon- ja lihantuotantoon suuntautuneille maatiloille sopivia ja kysyttyjä. Viljelijöiden ikääntyessä ja luopuessa karjasta perinnebiotooppisopimukset ovat kuitenkin vähentyneet noin kolmanneksen ohjelmakauden alusta.

Vesistökuormitusta vähentävät sopimustyytit kuten suojavyöhykesopimukset eivät ole olleet Etelä-Savossa niin suosittuja kuin muualla Suomessa. Osasyynä tähän on voinut olla A- ja B-tukialueilla käytössä oleva korkeampi tukitaso suojavyöhykepeltoille. Myönteisenä kehityksenä vesiensuojelun osalta on ollut kuitenkin vuonna 2008 alkaneen ei-tuotannollisten investointien tukijärjestelmän suosio Etelä-Savossa, sillä tässä tarkoitettuja monivaikutteisten kosteikkojen perustamista koskevia hakemuksia on kuluvalle ohjelmakaudella saapunut jo 32 kappaletta. Myös eläinten hyvinvointitukijärjestelmä on lisännyt suosiotaan. Vuonna 2012 tulleet tukitasojen ja lisäehtojen muutokset lisäsivät järjestelmään sitoutuneiden määrää Etelä-Savossa noin 20 prosentilla.

2.3 Toimintalinjan 3 tulokset

Toimintalinjalla 3 on tavoitteena maaseudun viihtyvyyden ja hyvinvoinnin lisääntyminen. Sen toimenpiteisiin kuuluvat mm. maaseutuelinkeinojen monipuolistaminen ja kehittäminen maatiloilla sekä muissa maaseudun mikroyrityksissä. Tämän lisäksi tuetaan maaseutumatkailun kehittämistä sekä maaseudun palveluiden ja kylien kehittämistä.

Etelä-Savossa on tehty kuluvalle ohjelmakauden aikana syyskuuhun 2012 mennessä 339 myönteistä yritystukipäätöstä, joihin on myönnetty avustusta yhteensä 10,7 miljoonaa euroa. Näistä päätöksistä 69 on ollut toimintaedellytysten selvityksiä, joihin avustusta on myönnetty noin 0,142 milj. euroa. Lähes kaikissa tapauksissa selvityksen jälkeen on päädytty toteuttamaan investointi ja myös haettu siihen liittyvää avustusta.

Toimintalinjan 3 tavoitteisiin liittyen on tehty 254 investointitukipäätöstä, joihin on myönnetty avustusta yhteensä 10,2 miljoonaa euroa. Kehittämistukipäätöksiä on tehty 144 kappaletta yhteensä 0,34 milj. eurolla ja käynnistämistukea on myönnetty 15 yritykselle yhteensä 0,225 milj. euroa. Yritystukihakemusten määrä on ollut vuosittain keskimäärin hieman alle 100 hakemusta vuodessa. Tuen määrä yritystä kohti on ollut kasvussa. Euromääräisesti suurimmat yksittäiset yritystukipäätökset kohdentuivat elintarvikealalle ja toiseksi suurimmat päätökset matkailualalle.

Yritystukea on myönnetty ohjelmakaudella eniten matkailuun ja majoitustoimintaan, joissa päätöksiä on ollut 126 kappaletta, yhteensä noin viiden miljoonan arvosta. Hevosalalla toimiville yrityksille on tehty 38 päätöstä ja avustuksen määrä on ollut niissä yhteensä 0,755 milj. euroa. Bioenergian alalla päätöksiä on ollut 54 kappaletta avustuksen ollessa kaikkienensa noin 2,0 miljoonaa euroa. Puunjalostuksen alalla tehtiin 16 yritystukipäätöstä ja avustusta myönnettiin niihin 0,5 milj. euroa.

Toimintalinjalla 3 on tavoitteenasettelussa korostettu Etelä-Savon maaseudun työllistävyyttä yhtenä poismuuton torjuntakeinona. 3-linjalla on rahoitettu yhteensä 38 hanketta ja niihin on käytetty ohjelman varoja noin 3,5 milj. euroa. Kehittämishankkeilla on kartoitettu maaseutuyrittäjien kehittämistarpeita, monipuolistettu maaseutumatkailua sekä parannettu lähi- ja luomuruoan käyttöä ammattikeittiöissä. Hankkeilla on onnistuttu parantamaan matkailualan kannattavuutta ja monipuolistumista sekä matkailuyrittäjien verkostoitumista. Yritystuista matkailutoimialalle on kohdentunut puolet. Toimintalinjan 3 hankkeilla on pyritty myös parantamaan nuorten kiinnostusta maaseutuammatteihin ja maalla asumiseen. Lisäksi toimintalinjalta 3 on rahoitettu kolme alueiden välistä hanketta yhteensä 0,353 milj. eurolla. Hankkeet liittyivät maiseman hoitoon, hevostalouteen ja metsäenergian tuotantoon.

Ohjelmakaudella on investointihankkeiden kautta parannettu myös maaseudun vesihuoltoa ja rakennettu matkailun tueksi reitistöjä. Myös maaseudun tietoliikenneyhteyksiä on parannettu. Sitä vastoin laajakaistan runkoverkkojen rakentamista ei ole onnistuttu edistämään alkuperäisen Laajakaista kaikille 2015 -hankkeen suunnitelman mukaan. Ainoastaan Pertunmaalla on saatu laajakaistan runkoverkko -hanke päätökseen. Ongelmana on se, etteivät operaattorit ole halukkaita lähtemään mukaan kiinteään runkoverkon rakentamiseen.

2.4 Toimintalinjan 4 tulokset

Toimintalinja 4 sisältää Leader-toimintatavan ja sen tavoitteena on tuottaa täsmäratkaisuja, jotka pohjautuvat paikallisiin oloihin ja perustuvat asukkaiden aktiivisuuteen. Etelä-Savon alueella toimii kolme toimintaryhmää (Piällysmies ry, Rajupusu Leader ry ja Veej'jakaja ry). Eteläsavolaisista kunnista Pertunmaa kuuluu Päijänne Leaderiin, jonka kautta tulevat hankkeet käsitellään Hämeen ELY-keskuksessa.

Ohjelmakaudella toimintaryhmien kautta on myönnetty varoja 322 hankkeelle yhteensä 6,5 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi toimintaryhmät ovat myöntäneet kyseisiin hankkeisiin kuntarahaa noin 1,3 miljoonaa euroa. Hankkeista 120 kpl on ollut yrityshankkeita ja 202 kpl kehittämishankkeita. Keskimäärin kehittämishanke on ollut 25 000 euroa ja yrityshanke 11 600 euroa.

Toimintaryhmien yrityshankkeet ovat sisältäneet pääasiallisesti toimintasuunnitelmien tekemistä, laite- ja konehankintoja sekä toimitilojen korjaamista ja rakentamista. Kehittämishankkeilla on kunnostettu kylien kokoontumistiloja ja parannettu niiden energiataloutta, tehty kyläsuunnitelmia, maisemahankkeita ja rakennettu reitistöjä, mutta myös teatteritoiminta on ollut näkyvästi esillä. Koska hankkeissa on voitu käyttää osarahoituksena vastikkeetonta työtä, ovat hankkeet lisänneet kylien yhteishenkeä ja asukkaiden tahtoa toimia yhteisten asioiden hyväksi.

Toimintaryhmät ovat lisänneet paikallisten ihmisten keskinäistä kanssakäymistä ja osaltaan myös alueen kansainvälistä tunnettavuutta. Kuluvalle ohjelmakaudella toimintaryhmille tuli mahdolliseksi rahoittaa myös kansainvälisiä hankkeita. Etelä-Savossa on tehty neljä esiselvityshanketta ja kaksi kansainvälistä hanketta. Viimeksi mainituissa on lisätty nuorten yhteistyötä ja toimintaa muiden maiden nuorten kanssa.

Toimintaryhmien toimintarahahankkeet sekä toimintaryhmien omat hankkeet käsitellään ELY-keskuksessa kuten muutkin ELY-keskukseen tulleet hankkeet. Toimintarahaa on myönnetty alueen toimintaryhmille 2,2 milj. euroa tälle ohjelmakaudelle.

3 Alueellinen strategia, painopisteet ja tavoitteet

Maaseudun kehittämissuunnitelmalla tavoitellaan seuraavaa visiota:

Ihmisläheinen ja innostava Etelä-Savon maaseutu on vuonna 2020

laadukkaan sinivihreän talouden ennakkoluuloton edelläkävijä.

Ihmisläheinen

- Ihmisten arki on sujuvaa ja eri väestöryhmät on otettu huomioon palveluiden ja infran kehittämisessä
- Maaseudulla asuu hyvinvoivia ihmisiä

Innostava

- Maaseudulla elää aktiivisia vakituisia ja vapaa-ajan asukkaita
- Kylillä on mielekästä toimintaa
- Ihmisillä on vaikutusmahdollisuuksia
- Mahdollisuus kokeilla, lupa epäonnistua

Laadukkaan

- Elinkeinojen kilpailukyvyyn perusta
- Sisältää arvoketjujen avaamisen ja läpinäkyvyyden korostamisen

Sinivihreän talouden

- Luonnonvaroja hyödynnetään kestävästi
- Vihreän talouden mahdollisuuksiin tartutaan Etelä-Savossa myös alueen puhtaita vesistöjä ja runsaita kalakantoja monipuolisesti hyödyntämällä. Tämän vuoksi taloutemme on *sinivihreää*.
- Paikallisuus on rikkaus etenkin tuotteissa ja palveluissa
- Olemme erinomaisia luomussa

Ennakkoluuloton edelläkävijä

- Tulevaisuuden isoihin väestörakenteen ja talouden rakennemuutoksen haasteisiin etsitään ratkaisuja rohkeasti
- Edelläkävijäisyys on mahdollista etenkin TKI –toiminnan ja yritysten tiiviin vuorovaikutuksen kautta

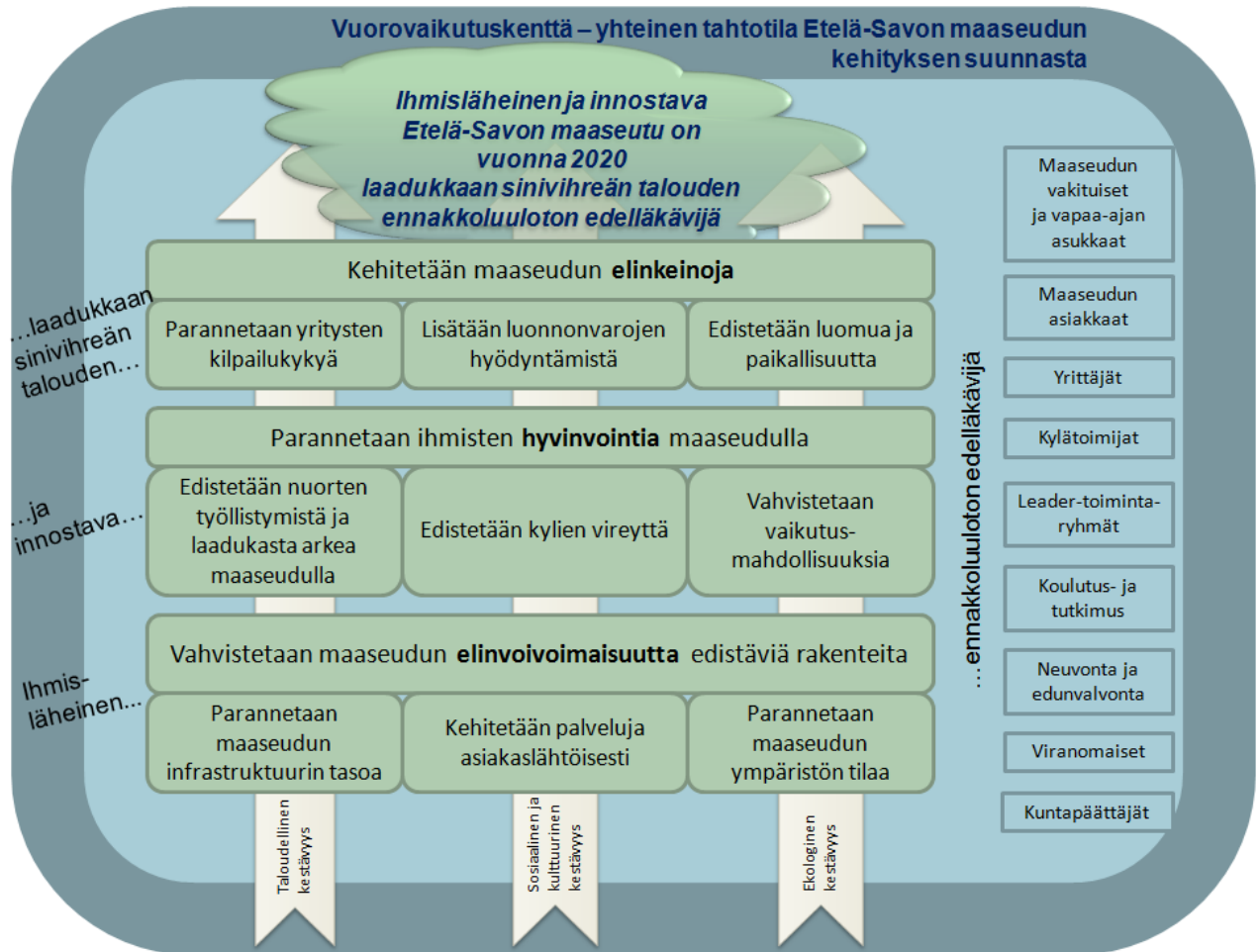
Tavoitetilaa kohti hakeudutaan toteuttamalla kolmea painopistettä eli

- *vahvistamalla maaseudun elinvoimaisuutta edistäviä rakenteita*
- *parantamalla ihmisten hyvinvointia maaseudulla ja*
- *kehittämällä maaseudun elinkeinoja.*

Nämä painopisteet on purettu tavoitteiksi seuraavissa alaluvuissa ja valittua strategiaa havainnollistetaan kuvassa 4. Painopisteiden ja tavoitteiden toteutuksessa tullaan huomioimaan taloudellinen, sosiaalinen, ekologinen ja kulttuurinen kestävyys, jotka kulkevat koko strategian läpileikkävina teemoina.

Kehittämissuunnitelman painopisteet ovat sisällöltään yhdensuuntaiset Etelä-Savon ELY-keskuksen strategian ja Etelä-Savon maakuntastrategian kanssa. Tavoitteet on asetettu siltä pohjalta, millaisia toimia painopisteiden toteutumiseksi tulisi suorittaa tulevaisuudessa, kun niitä tarkastellaan maaseudun kehittämisen ja sen erityispiirteiden näkökulmasta. Tällä yhteensovituksella on pyritty vahvistamaan eri tahojen yhdensuuntaista toimintaa eteläsavolaisen maaseudun kehittämiseksi. Maaseutu ymmärretään Etelä-Savossa koko alueen hyvinvoinnin ja kilpailukyvyyn tärkeänä lähteenä, joka siten osaltaan keskeisesti vahvistaa maakunnan tasapainoista kehitystä.

Kuva 4. Etelä-Savon maaseudun kehittämisstrategia.

3.1 Vahvistetaan maaseudun elinvoimaisuutta edistäviä rakenteita

3.1.1 Parannetaan maaseudun infrastruktuurin tasoa

Toimiva infrastruktuuri on maaseudun elinkeinotoiminnan ja ihmisten hyvinvoinnin perusedellytys. Maaseudun infrastruktuuria kehitetään eri rahoituslähteet hyödyntäen pitkäjänteisesti. Maaseudun kehittämissuunnitelman kautta infrastruktuuria kehitetään resurssit huomioiden, pieniltä osin ja muita rahoituslähteitä täydentäen seuraavasti:

- Parannetaan tietoliikenneyhteyksien toimivuutta ja kattavuutta maaseudulla.
- Parannetaan tieverkoston kuntoa mukaan lukien alempi tieverkosto.
- Tavoitellaan älykästä maaseutua kehittämällä eteläsavolaiselle maaseudulle toimivia asuminen ja rakentamisen malleja, joissa on haettu kestäviä ja paikallisiin tarpeisiin sopivia ratkaisuja liittyen esimerkiksi lähien energiaan sekä jäte- ja vesihuoltoon.
- Yhdyskuntasuunnittelussa otetaan huomioon elinkeinojen edistäminen.

3.1.2 Kehitetään palveluja asiakaslähtöisesti

- Palveluja kehitetään ottamalla huomioon eri väestöryhmien erilaiset liikkumistarpeet ja mahdollisuudet. Palvelut pyritään toteuttamaan asiakaslähtöisesti ja siten, että keskeisimmät lähipalvelut ovat saavutettavissa käyttäjistään kohtuullisella etäisyydellä. Palvelutarpeet vaihtelevat maaseutualueilla mm. asukaskunnan, vapaa-ajan asukkaiden määrän ja tiestön kunnon mukaan. Palveluiden kehittämisessä tulee hyödyntää kunkin alueen ajantasaista tietoa palvelutarjonnasta ja -kysynnästä sekä palvelujen todellisesta saavutettavuudesta.
- Kuntauudistukset huomioon ottaen palveluiden tarjontaa tulee kehittää siten, että syrjäseutujen asukkaat eivät joudu eriarvoiseen asemaan alueen muiden asukkaiden kanssa.
- Monipuolisen palvelurakenteen kehittämiseksi edistetään maaseudun yrittäjien, järjestöjen, kuntien ja kylien verkostojen syntymistä tai vahvistumista.
- Riittävän palvelutason saavuttamiseen etsitään ratkaisuja kehittämällä sähköisiä ja liikkuvia palvelumuotoja. Ratkaisuja haetaan myös tarkastelemalla palvelujen järjestämisen mahdollisuutta esimerkiksi kyläkoulujen tai kylätalojen yhteydessä.
- Palvelujen toteuttamisessa huomioidaan vapaa-ajan asukkaiden tarpeet ja toisaalta hyödynnetään vapaa-ajanasukaskunnan tuomat liiketoimintamahdollisuudet.

3.1.3 Parannetaan maaseudun ympäristön tilaa

- Vähennetään maatalouden aiheuttamaa ympäristökuormitusta maaperään, vesistöihin ja ilmaan.
- Säilytetään ja lisätään maatalousympäristöihin liittyvää luonnon monimuotoisuutta mm. hoitamalla perinnebiotooppeja.
- Ylläpidetään avoimia viljelymaisemia osana maaseudun kulttuurimaisemaa.
- Ylläpidetään ja lisätään tietoisuutta maaseudun kulttuuriympäristön arvoista (rakennusperintö, maisemat, muinaisjäännökset) ja tuetaan niiden vaalimista, hoitoa ja esittelyä.
- Metsätalouteen liittyen painotetaan kestävää kehitystä, negatiivisten ympäristövaikutusten vähentämistä ja metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamista.

3.2 Parannetaan ihmisten hyvinvointia maaseudulla

3.2.1 Edistetään nuorten työllistymistä ja laadukasta arkea maaseudulla

Väestön ikääntyminen, huoltosuhteen muuttuminen ja nuorten voimakas poismuutto ovat tyypillisiä haasteita Etelä-Savolle ja sen maaseutumaiselle alueelle (ks. Myrskylä 2012). Kehityssuunnan kannalta eteläsavolaiset nuoret muodostavat koko maakunnan elinvoimaisuuden kannalta sen avainjoukon, jonka hyvinvoinnin turvaaminen ja maakuntaan sitouttaminen on ensisijaisen tärkeää (ks. Komonen ym. 2012). Maaseudun kehittämissuunnitelmalla vastataan tähän maakunnan yhteiseen haasteeseen edistämällä nuorten työllistymistä ja laadukasta arkea maaseudulla.

Tavoitteiden kohteena ovat:

- maaseudulla nykyisin asuvat nuoret;
- nuoret (ml. esimerkiksi nuoret vapaa-ajan asukkaat), jotka viettävät tai haluaisivat viettää vapaa-aikaansa maaseudulla;
- nuoret, jotka harkitsevat muuttoa maaseudulle.

Tavoitteet:

- Edistetään alle 30-vuotiaiden nuorten varhaista kiinnittymistä työelämään.
- Tiedotetaan nuoria aktiivisesti maaseudun tarjoamista työllistymisen ja yrittämisen mahdollisuuksista ja tehdään vaihtoehtoja tutuksi nuorille.
- Edistetään nuorille ja etenkin alle 18-vuotiaille kohdennettujen kesä- ja kausityöpaikkojen tarjontaa maaseudulla.
- Edistetään onnistuneiden sukupolven- ja omistajanvaihdoksien toteutumista taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävästi. Kannustetaan nuoria yrittäjyyteen ja vahvistetaan heidän osaamista.
- Tuetaan nuorten *arjessa jaksamista* maaseudulla. Mahdollistetaan nuorten laadukas arki esimerkiksi edistämällä vapaa-ajanviettopaikkojen rakentamista maaseudulle, jotta viihtyvyys paranee.
- Tuetaan nuorille kohdennettua kansainvälistä toimintaa.
- Lapset ja nuoret otetaan aktiivisesti mukaan paikalliseen kehittämiseen.
- Haetaan ratkaisuja maaseudun nuorten liikkumismahdollisuuksien parantamiseksi mm. yhteiskuljetuksien kehittämisellä.

3.2.2 Edistetään kylien vireyttä

- Edistetään maaseudun kylien vireyttä mahdollistamalla asukkaiden yhteiset kokoontumistilat. Kokoontumistilojen järjestämisessä hyödynnetään maaseudulla jo olemassa olevaa rakennuskantaa mahdollisuuksien mukaan.
- Panostetaan siihen, että kokoontumistiloissa toteutetaan säännöllisesti laadukasta ja yhteisöllisyyttä tukevaa toimintaa.
- Selvitetään palveluiden, tapahtumien, viriketoiminnan tai yritystoiminnan keskittämistä yhteisiin kokoontumistiloihin. Tarkastellaan esim. mahdollisuuksia työ- ja toimitilojen tarjoamiseen yrittäjille ja järjestöille kylätaloissa tai muussa vastaavassa kokoontumistiloissa. Näin pyritään saamaan resursseja kiinteistöjen ylläpitoon, luomaan maaseudulle uutta yritystoimintaa sekä palveluja ja mahdollistamaan sellaisten yhteisöjen syntyminen, jossa on monenlaista osaamista. Toimintamallissa ”törmäytetään” monenlaista osaamista ja mahdollistetaan siten innovaatioverkostojen syntyminen maaseudulle. Toimivat puhelin- ja tietoliikenneyhteydet ovat tällaisen toiminnan perusedellytys.
- Tuetaan kylätasolla tapahtuvaa suunnittelua ja toimijoiden yhteistyön lisääntymistä. Tavoitteena on, että kylätasolla koottua tietoa alueen resursseissa hyödynnetään koko yhteisön käyttöön myös markkinoinnissa. Esimerkkinä kyläsuunnitelmat ja kylien toimintaympä-

ristön swot-analyysit ja muut kartoitukset, kylien yhteiset sähköiset ilmoitustaulut, sosiaalinen media ja palveluhakemistot.

- Parannetaan paikallistason toimijoiden välistä yhteistyötä mukaan lukien vakituiset ja vapaa-ajan asukkaat, yritykset, kyläyhdistykset ja järjestöt. Aktivoidaan järjestöjä ja yhdistyksiä yhteistyöhön hankkeiden ja tapahtumien suunnittelussa sekä toteutuksessa.
- Lisätään vapaa-ajan asukkaiden osallistumista kylien kehittämiseen ja hyödynnetään heillä olevaa laaja-alaista osaamispääomaa ja verkostoja. Vahvistetaan kylien vireyttä osallistamalla myös matkailijoita kylien toimintaan (esim. yhteiset tapahtumat), mikä edellyttää kylätoimijoiden tiivistä vuorovaikutusta etenkin matkailuyrittäjien kanssa.
- Hyödynnetään monipaikkaisuuden tuomat mahdollisuudet. Etelä-Savon sijainti, maaseutumaisuus ja hyvä saavutettavuus ovat esimerkkejä vahvuuksista, joita tulee tuoda voimakkaasti esille viestinnän keinoin alueen ulkopuolella ja houkutella näin uutta asukaskuntaa maaseudulle. Monipaikkaisuuden edistämiseksi tulee maaseudulla olla laadukasta tontti- ja kiinteistötarjontaa.

3.2.3 Vahvistetaan vaikutusmahdollisuuksia

- Vahvistetaan maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden sekä monipaikka-asujien vaikutusmahdollisuuksia omaan toimintaan ja elinympäristöönsä. Edistetään sellaisten vaikuttamismuotojen, -ympäristöjen tai -rakenteiden syntymistä, jotka ottavat eri väestöryhmittä huomioon. Hyödynnetään esimerkiksi sosiaalisen median tuomat mahdollisuudet.
- Vahvistetaan kaupunkien ja kuntakeskusten vuorovaikutusta ja yhteistyötä tavoitteena varmistaa Etelä-Savon alueen tasapainoinen kehittäminen.
- Vahvistetaan vaikutusmahdollisuuksia Leader-toiminnan kautta. Paikallisten toimintaryhmien työ toteuttaa kuntien ja järjestöjen kumppanuutta seututasolla ja siitä on saatu hyviä käytännön kokemuksia.
- Kiinnitetään huomiota etenkin nuorten vaikutusmahdollisuuksien edistämiseen ja aktivoidaan nuoria toimintaan osallistumisessa.

3.3 Kehitetään maaseudun elinkeinoja

3.3.1 Parannetaan yritysten kilpailukykyä

- Panostetaan logististen ketjujen kehittämiseen yhteistyötä tiivistämällä ja edistämällä toimijoiden verkostojen syntymistä. Tavoitellaan taloudellisesti ja ekologisesti kestävien toimintamallien syntymistä.
- Kehitetään maatalouden rakennetta edistämällä investointeja ja sukupolvenvaihdoksia sekä kehittämällä pellonvuokraustoimintaa ja tilusjärjestelyjä.
- Edistetään sopimusviljelyn toteutumista horisontaalisesti ja vertikaalisesti. Tällä haetaan sopimustoiminnan lisääntymistä sekä viljelijöiden välillä että elintarvikeketjun sisällä. Tavoitellaan etenkin sitä, että maatilojen välinen yhdessä tekeminen, verkottuminen ja yhdessä suunnittelu lisääntyy. Tällä tavoin voidaan vahvistaa maatilojen hallittua kehittymistä, vähentää kilpailua peltoalasta sekä päällekkäisten investointien tekemistä. Sopimusvilje-

lyn ja yhteistyön vahvistamisella on mahdollisuuksia tehostaa työvoiman käyttöä ja vaikuttaa myös työssä jaksamiseen ja hyvinvointiin.

- Edistetään metsätilojen rakennekehitystä sukupolvenvaihdoksia ja omistusmuotoja kehittämällä.
- Panostetaan metsäluonnonvaroihin liittyvän palveluyrittäjyyden lisääntymiseen ja monipuolistamiseen.
- Parannetaan maaseutumatkailun (esimerkiksi luonto- ja maisemamatkailu, kulttuurimatkailu ja maatilamatkailu) edellytyksiä tukemalla vetovoimaisia kulttuuriympäristö- ja luon-
tokohteita.
- Mahdollistetaan sellaisten uusien tekniikoiden ja foorumeiden syntyminen (esimerkiksi so-
siaalisessa mediassa), joiden kautta edesautetaan yhteiskehittelyä ja ideoiden kehittämistä
liiketoiminnaksi tai sosiaalisiksi innovaatioiksi.
- Jatketaan hyvinvointiliiketoiminnan kehittämistä maaseudulle. Kehitettävillä palveluilla py-
ritään vastaamaan esimerkiksi työhyvinvointipalveluiden ja ikääntyvän väestön sekä erityis-
ryhmien palvelutarpeeseen. Tavoitellaan näiden palveluiden tarjonnan laajenemista myös
kaupunkeihin, jolloin maaseudulla kehitettyä liiketoimintaa voidaan viedä laajemmille
markkina-alueille.
- Edistetään osaavan työvoiman saatavuutta.
- Parannetaan maaseudun yrittäjien liiketoimintavalmiuksia keskittyen etenkin tulevaisuu-
den ennakkointiin liittyvään (esim. kulutuskäyttäytymisen muutos), viestintä- ja markkinoin-
ti-, talous-, tuotekehitys- ja johtamisosaamiseen.
- Tiivistetään TKI-yhteistyötä ja edistetään tutkimustiedon jalkautumista yritysten ja yhteisö-
jen käytännön toimintaan.
- Toteutetaan maaseudun yrittäjien työssä jaksamista tukevia toimenpiteitä. Edistetään
maaseudun yrittäjien työterveyshuoltoon kuulumista.

3.3.2 Lisätään luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä

- Edistetään jalostusasteen nostamista maakunnan luonnonvarojen hyödyntämisessä alueel-
la erityisesti metsätaloudessa sekä elintarvikeketjussa.
- Edistetään uuden ja puuta jalostavan yritystoiminnan syntyminen edellytyksiä.
- Lisätään puurakentamista ja tavoitellaan Etelä-Savon kehittymistä julkisen puurakentami-
sen mallimaakunnaksi.
- Edistetään kannattavan liiketoiminnan synnyttämistä metsäenergian tuotanto- ja logistiik-
kaketjuihin.
- Otetaan käyttöön uutta teknologiaa ja liiketoimintamalleja maaseudun lähienergian tuo-
tannossa ja vahvistetaan hajautetun energiantuotannon mahdollisuuksia.
- Hyödynnetään kestävä kehityksen mukaisesti metsien tarjoamia mahdollisuuksia täysi-
painoisesti.
- Edistetään metsäenergian osuuden ja käytön kasvua energian tuotannossa.

- Kehitetään suljetun kierron kokonaisuuteen perustuvaa uusiutuvan energian ja ravinnon tuottamista paikallisiin tarpeisiin kuten esimerkiksi karjalannan ja kasvi- ja yhdyskuntajät-
teiden parempi hyödyntäminen sekä tähän liittyvä logistiikan kehittäminen.
- Edistetään paikallisten raaka-aineiden, tuotteiden ja palveluiden vientiä etenkin Venäjälle ja Pietarin lähialueille. Edistetään kannattavan ja maan rajojen ulkopuolelle suuntautuvan viennin mahdollistavien toimintamallien syntymistä sekä yrittäjien verkottumista. Viesti-
tään aktiivisesti toteutuneista käytännöistä eri foorumeilla.
- Hyödynnetään maakunnan kulttuurimaisemia, monimuotoista luontoa, puhtaita vesivaroja ja runsaita kalakantoja elintarvikealan ja matkailun kehittämisessä ekologisesti kestävällä tavoin.
- Nostetaan maa- ja metsätalouden sekä elintarviketalouden toimijoiden osaamistasoa luonnonvarojen hyödyntämisessä ja kehitetään heille suunnattua tiedonvälitystä.
- Etsitään aktiivisesti yhteyksiä Etelä-Savon ulkopuolisiin sijoittajiin, jotka olisivat halukkaita lähtemään mukaan uusiin sinivihreän talouden liiketoimintaideoihin. Tällä toiminnalla hae-
taan maaseutuosakkuuksien syntymistä, jolla edistään hyvien liiketoimintaideoiden rahoi-
tusta maaseutuun kohdistuvan kasvavan kysynnän tilanteessa.

3.3.3 Edistetään luomua ja paikallisuutta

- Panostetaan luonnonmukaisen tuotannon ja lähituotteiden tarjonnan laajentamiseen nii-
den ennakoitua kysyntää vastaavasti. Tuodaan vahvasti esille raaka-aineiden, tuotteiden ja
palveluiden alkuperää sekä tuotanto- ja toimintatapoja. Arvoketjuja avaamalla edistetään
läpinäkyvyyttä ja saadaan lisäarvoa.
- Tavoitellaan paikallisten ja luonnonmukaisesti tuotettujen raaka-aineiden osuuden kasva-
mista kaikilla sektoreilla ja etenkin julkisen sektorin käytössä.
- Edistetään lähiajattelun laajenemista sekä paikallisten vahvuuksien tunnistamista. Paikalli-
suutta ja paikallisia erityispiirteitä tuodaan aktiivisesti esiin viestinnän keinoin. Paikallisia
vahvuuksia hyödynnetään esimerkiksi tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa, tuoteke-
hityksessä ja brändäyksessä.
- Parannetaan elintarvikkeiden raaka-aineiden lähiruokaominaisuuksien tehokasta hyödyn-
tämistä.

Kaikkia luvussa kolme esitettyjä painopistealueita koskevia tavoitteita ovat mm. seuraavat:

- TKI-toiminnan tuloksia jalkautetaan paikallisten toimijoiden ja yritysten käytännön toimin-
taan.
- Kannustetaan kokeilukulttuuriin luomalla nykyistä keveämpi ja nopeampi ideoiden ja kehit-
tämisaideoiden kokeilukäytäntö.
- Luodaan innovaatioympäristöjä, joissa maaseudun menestyskonsepteja voidaan kehittää ja
työstää edelleen. Innovaatioympäristöjen kautta voidaan kehittää kumppanuuksia ja tör-
mäyttää eri tahojen osaamista, jolloin voidaan synnyttää kokonaan uusia ideoita.
- Parannetaan yhteistyötä ja vuorovaikutusta eri toimijoiden ja erityyppisten alueiden välillä.
- Hyödynnetään kansainvälisen yhteistyön mahdollisuudet.

4 Alustava näkemys maaseudun kehittämisohjelman yhteensovituksesta ja työnjaosta alueen eri toimijoiden ja ohjelmien kanssa

4.1 Etelä-Savoa koskevat kehittämisstrategiat ja rakennerahasto-ohjelmat

Tässä esitetty maaseudun kehittämisstrategia on rakenteellisesti ja keskeisiltä painotuksiltaan samansuuntainen Etelä-Savon ELY-keskuksen strategian ja maakuntastrategian sekä ohjelman painotusten kanssa. Tällä on pyritty helpottamaan eri toimijoiden käytännön työtä ja yhteisymmärrystä tavoiteltavan kehityskulun suunnasta. Kehittämisstrategiaa laadittaessa on tarkasteltu eri tavoitteiden yhdensuuntaisuutta suhteessa valmisteilla olevaan EU:n rakennerahasto-ohjelmaan 2014–2020 mm. Etelä-Savon maakuntaliiton ja Etelä-Savon ELY-keskuksen yhteisessä tapaamisessa.

Maaseudun kehittämisstrategialla Etelä-Savossa on yhtymäkohdat EAKR:n investointiprioriteetteihin erityisesti tieto- ja viestintätekniikan saatavuuden parantamisessa, pk-yritysten kilpailukyvyyn parantamisessa sekä ympäristön suojelemisessa ja luonnonvarojen käytön tehokkuuden parantamisessa. Työllisyyden edistämistä ja työvoiman liikkuvuuden tukemista koskeva EAKR:n prioriteetti on keskeisenä tavoitteena myös ESR:ssa, ja tähän liittyviä välittömiä ja välillisiä painotuksia löytyy varsinkin nuorten osalta myös käsillä olevasta Etelä-Savon maaseutustrategiasta. Lisäksi ESR:n tavoitteet koulutukseen ja elinikäiseen oppimiseen sekä sosiaaliseen osallisuuteen liittyen ovat myös maaseutustrategian hengen mukaisia ja vähintäänkin välillisinä painotuksina esillä.

Nuorten työllistymistä ja hyvinvointia tavoittelevan painopisteen kohdalla kehittämisstrategian laadinnassa on tehty yhteistyötä Etelä-Savon ELY-keskuksen TYO-yksikön kanssa, jossa valmistellaan parhaillaan Nuorisotakuun tiekarttaa. Myös Etelä-Savon maakuntaliiton näkemykset on otettu huomioon, sillä nuoret ovat yhtenä painoalana maakuntaohjelmaa päivitettäessä. Taustaineistona on käytetty mm. Mikkelin ammattikorkeakoulun tuottamia selvityksiä.

4.2 Kalatalousrahastosta rahoitetut ohjelmat

Etelä-Savon ELY-keskus hallinnoi Leader -periaatteella toimivaa Itä-Suomen kalatalousryhmää, joka perustettiin 2009. Kalatalousryhmän hankkeet rahoitetaan kansallisista ja Euroopan kalatalousrahaston (EKTR) varoista. Itä-Suomen kalatalousryhmän alue on varsin laaja, siihen kuuluu Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Etelä-Savon ja Etelä-Karjalan maakunnat. Ensimmäisenä kalatalousryhmää hallinnoi Piällysmies ry ja heinäkuusta 2012 alkaen Rajupusu Leader ry. Kalatalousryhmään on palattu hankeaktivaattori.

Kalatalousryhmän tehtävänä on tukea elinkeinokalatalouden ja kalastusmatkailun kehittämistä paikallisten hankkeiden kautta. Itä-Suomen kalatalousryhmän hankerahoitus perustuu kehittämisohjelmaan 2008–2013 ”Jottei tiputtais venneestä”. Rahoitetut hankkeet ovat paikallisia ammattikalastuksen toimintaedellytysten parantamiseen ja kalastusmatkailuun kohdistuvia kehittämishankkeita. Maaseudun kehittämisohjelman kanssa yhteisiä tavoitteita kalatalousryhmän kanssa ovat mm. yrittäjien verkottuminen ja osaamisen kehittäminen sekä yritysten kilpailukyvyyn parantaminen.

Tulevalla ohjelmakaudella Euroopan kalatalousrahaston korvaavassa Euroopan meri- ja kalatalousrahastossa (EMKR) tavoitteina on kalastuksen ja vesiviljelyn edistäminen, työllisyyden ja alueellisen yhteenkuuluvuuden lisääminen ja yhteisen kalastuspolitiikan täytäntöönpanon edistäminen. MMM on asettanut työryhmät valmistelemaan Suomen osalta EMKR:n rahoitukseen liittyvää toimintaohjelmaa sekä vesiviljelyst strategiaa. Alueiden näkemykset toimintaohjelmaan kootaan ennakoarvioinnin kautta, joten varsinaisia alueellisia strategioita EMKR-rahoitukseen liittyen ei laadittane. Maaseudun kehittämisstrategian ja EMKR:n rahoituksen liittymäkohdat tarkastellaan näin ollen myöhemmin ohjelman laadinnan yhteydessä.

5 Alueellisen valmisteluprosessin kuvaus

Etelä-Savon maaseudun kehittämisstrategian laatimiseen on osallistunut vuosien 2011–2012 aikana kaikkiaan lähes 200 henkilöä (nuorille suunnattu kysely huomioituna noin 600 henkilöä). Kehittämisstrategian valmistelu käynnistettiin syksyllä 2011, kun Etelä-Savon maaseudun kehittämisen toimenpideohjelman 2012–2020 työstäminen aloitettiin. Toimenpideohjelmaan tiivistettiin maaseudun yrittäjiltä ja asukkailta työpajatyöskentelyn kautta kootut kehittämistavoitteet ja toimenpideehdotukset. 13 työpajassa oli osallistujia yhteensä noin 120 henkilöä. Hankkeen ohessa tehtiin yhteistyötä myös Mikkelin ammattikorkeakoulun hallinnoiman Emma-hankkeen kanssa, minkä tuloksena syntyi noin 400 vastaajan aineisto koskien nuorten mielipiteitä ja mielikuvia maaseutua kohtaan. Toimenpideohjelman laati hankepäällikkö Niina Kuuva ja sitä ohjasi seurantaryhmä, joka koostui Etelä-Savon maaseudun keskeisten kehittäjäorganisaatioiden¹ edustajista.

Alueellisen kehittämisstrategian työstäminen jatkui elokuussa 2012 Rantasalmella MMM:n hallinnonalan, Sitran ja ELY-keskuksen yhdessä järjestämässä tulevaisuustyöpajassa, johon osallistui yhteensä 70 henkilöä eteläsavolaisista maaseudun kehittäjäyhteistöistä. Edustettuina olivat lähes kaikki nykyisen maaseudun kehittämisohjelman hankkeita toteuttaneet tahot. Työpajoista saatujen aineistojen ohella kehittämisstrategian laadintaa ovat tukeneet mm. seuraavat ohjelma- ja strategia-asiakirjat:

- Etelä-Savon ELY-keskuksen strategia 2015
- Uusiutuva Etelä-Savo 2020 -maakuntastrategia (1. Luonnos)
- Etelä-Savon maakuntaohjelma 2011–2014 ja maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelma 2012–2013
- Etelä-Savon metsäohjelma 2012–2015 (AMO)
- Etelä-Savon maaseudun kehittämissuunnitelma vuosille 2007–2013
- Matkailun kehittämisohjelma 2007–2013
- Erinomaista ekomaakunnasta. Etelä-Savon elintarvikealan kehittämisohjelma 2008–2013
- Bioenergia – kehittämisohjelma 2011–2015
- Etelä-Savon ELY-keskuksen Nuorisotakuun tiekartta 2012–2013 (*luonnos*)
- Etelä-Savon ELY-keskuksen kalatalouden toimintasuunnitelma
- Vesistöjä hyödyntämään. Etelä-Savon kalatalouden kehittämisstrategia
- Itä-Suomen kalatalousryhmän kehittämisohjelma 2008–2013
- Etelä-Savon vapaa-ajan kalastuksen kehittämisohjelma (*luonnos*)
- Elinkeinokalatalouden toimintaohjelma 2007–2013
- Kalastusmatkailun kehittämisen valtakunnallinen toimenpideohjelma 2008–2013
- Luonnonvara-alan selvitystyöryhmän raportti (Aarnio ym. 2011)
- Katse pohjoiseen -ohjelma ja sen taustamuistio

Kehittämistrategian ja -suunnitelman valmistelua Etelä-Savon ELY-keskuksessa ohjaa Maaseudun kehittämisen strategiaryhmä yksikön päällikkö Maija Puurusen johdolla. Strategiaryhmä koontui elo- ja syyskuun aikana kaksi kertaa arvioimaan kehittämissuunnitelman sisältöä. Strategiaryhmässä on edustajia ELY-keskuksen E- ja Y-vastuualueilta ja lisäksi kokoonpanoa täydennetään tarvittaessa asiantuntijoilla. Strategiaryhmä jatkaa valmistelun ohjausta ja seurantaa alueellisen maaseudun kehittämissuunnitelman hyväksymiseen asti. Oheisen strategiaraportin on laatinut suunnittelija Niina Kuuva yhteistyössä edellä mainittujen kanssa.

¹ mukana Etelä-Savon ELY-keskus, Etelä-Savon maakuntaliitto, MTK-Etelä-Savo, Helsingin yliopiston Ruralia-instituutti, Järvi-Suomen kylät ja ProAgria Etelä-Savo.

Kehittämissuunnitelman ensimmäisen vaiheen strategialuonnokseen pyydettiin syyskuussa 2012 lausuntoja Etelä-Savon maaseudun kehittämissuunnitelman 2007–2013 seurantaryhmältä. Seurantaryhmä kommentoi aktiivisesti kehittämissuunnitelmaa; strategia sinänsä nähtiin onnistuneena, minkä lisäksi esitettiin lukuisia lisäpainotuksia ja huomioita. Etelä-Savon ELY-keskuksen johtoryhmä tarkasteli strategialuonnosta 14.9. ja hyväksyi sen 28.9.2012 kokouksessaan.

LÄHTEET

Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen strategia 2015.

Etelä-Savon innovaatiostrategia 2010–2015. (2010) Etelä-Savon maakuntaliiton julkaisu 104:2010. Mikkeli: TeroPrint.

Etelä-Savon metsäohjelma 2012–2015. AMO (2012).

Maatilojen kehitysnäkymät 2020. (2012) Etelä-Savon ELY-keskus. TNS Suomen Gallup Elintarviketieto Oy. Julkaistu 20.6.2012.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman 2007-2013 vuosikertomus vuosilta 2007–2011; Etelä-Savon ELY-keskuksen vuosikertomukset.

Kokkonen, A. (2011) Maatilojen matkailutulot Etelä-Savossa 2004–2009 TENHO-hankkeen ennakointiosio (2011–2013). Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Komonen, K., Penttinen, P., Liikanen, V. ja Ronkainen, J. (2012) Itä-Suomen nuorisopuntari. Katsaus nuorten hyvinvointiin Itä-Suomen maakunnissa 2011–2012. Tutkimuksia ja raportteja xx. Mikkelin Ammattikorkeakoulu. (Julkaistaan lokakuussa 2012).

Kuuva, N. (2012) Etelä-Savon maaseudun kehittämisen toimenpideohjelma. Yrittäjien ja asukkaiden näkemykset. Mikkeli: TeroPrint.

Myrskylä, P. (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret. EVA analyysi No 19.

Nieminen, J. (2012) Alueelliset talousnäkymät keväällä 2012. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Rantanen, M., Rouhiainen, V., Särkkä-Tirkkonen, M. & Väisänen, H-M. (2009) Eteläsavolaisten vapaa-ajan asukkaiden muuttuvat palvelutarpeet. HY Ruralia-instituutti. Raportteja 40.

